

2007/2 (april - juni)

- **Japanse slangen halen hun gif uit padden**
- **Zintuigen, in geuren en kleuren**
- **Slang in nestkastje!**
- **Vernielingen van land- en waterbiotopen van Habitatrichtlijnsoorten en Rode Lijstsoorten in de vallei van de Itterbeek te Maaseik**
- **Onechte Karetschildpad verpulvert wereldrecord diepzeeduiken**
- **Een populatie Rugstreppadden te Landen**
- **20 jaar Hyla werking in de kijker**
- **Hyla weekend 2007**

Japanse slangen verzamelen hun gif uit padden

Biologen ontdekten een ongebruikelijke relatie tussen een Aziatische slang en giftige padden. De slang slaat het gif van haar prooi op in haar halsklieren en gebruikt het goedje vervolgens zelf om zich tegen aanvallers te verdedigen.

De Aziatische Tijgerslang (*Rhabdophis tigrinus*) (fig. 1) is een giftige waterslang die voorkomt in het NO van China, Taiwan, Hainan, Korea, Japan en het uiterste oosten van Rusland. Het geslacht *Rhabdophis* behoort tot de subfamilie *Natricinae* en heeft een Zuidoost Aziatisch areaal dat zich uitstrekt van Sri Lanka, over Achter-Indië, de Indo-Australische archipel tot de hoger vermelde regio. *Rhabdophis* soorten kunnen een lengte van 1,4 m bereiken en worden gekenmerkt door het bezit van twee vergrote tanden achteraan in de bek. Vooral de in Japan levende *R. tigrinus* blijkt een zeer krachtig gif te beschikken en heeft al dodelijke beten bij mensen veroorzaakt. De gifklieren van de slang situeren zich in de bek en nek en bevatten het zenuwgif bufodienolide, verwant met het bekendere digoxine (dat bv. ook in Vingerhoedskruid aanwezig is) en het op tropische gifkikkers aangetroffen curare. Zeven biologen onderzochten de herkomst van dit gif.

De onderzoekers zijn ervan overtuigd dat de slang het gif niet zelf aanmaakt omdat de nekklieren van de slang daartoe niet in staat zijn. Ze zou het gif vergaren op de huid van de padden (*Bufo japonicus*) die op haar menu staan. Het paddengif zou op de slang zelf geen effect hebben. De wetenschappers werden in hun vermoeden gesterkt door de vaststelling dat slangen die op een paddenvrij eiland leven veel vaker vluchten als ze bedreigd worden omdat ze geen gifverdediging voorhanden hebben.

Om de graad van giftigheid van *Rhabdophis tigrinus* te vergelijken, gingen ze op drie verschillende Japanse eilanden op zoek naar de slang. Ze trokken naar het paddenvrij eiland Kinkazan, het eiland Honshu waar de padden enkel lokaal voorkomen en het paddenrijke Ishima. De chemische analyse van de klierinhoud van de gevangen slangen vertoonden verschillende concentraties aan paddengif. Bij de Kinkazan-slangen werd geen gif gevonden, op het eiland Honshu waren de hoeveelheden paddengif wisselend en in de klieren van de Ishima-slangen vonden de onderzoekers relatief grote hoeveelheden gif.

Fig. 1. Aziatische Tijgerslang (*Rhabdophis tigrinus*)
(foto Lee Yung-Soo)

Dat de Aziatische Tijgerslang haar gif tijdens haar leven vergaart, bleek ook uit het volgende: bij vier adulte wijfjesslangen uit Honshu werd er noch bij de wijfjes noch bij hun jongen gif vastgesteld. De pas geboren jongen werden op dieet gezet. Een aantal onder hen kreeg vis en kikkers, voor de anderen stonden gifpadden op het menu. Twee weken nadien werd bij de jongen die met padden werden gevoederd een klein beetje gif aangetroffen en na 64 dagen waren de klieren van deze groep flink met gif gevuld. Bij de slangen die op een dieet van vis en kikkers leefden, ontwikkelde zich geen gif in hun klieren.

Maar ook bij de nakomelingen van de slangen op de andere eilanden was er een duidelijke relatie tussen het al dan niet aanwezig zijn van giftige padden en het bezit van gif in de slangenklieren. Zo hadden de slangen uit Kinkazan, het paddenloze eiland, hun vaardigheid om gif te onttrekken aan hun prooi nog niet verloren. Na een kort paddendieet beschikten ook zij weer na een aantal dagen over een hoeveelheid gif. Jonge slangen van de Ishima-moederdieren hadden bij hun geboorte al een basishoeveelheid gif dat ze vermoedelijk al geërfd hadden van hun moeders.

Volgens de wetenschappers is de opbouw van een eigen afweersysteem uit dat van een ander dier wel heel bijzonder en gebeurt het heel zelden dat gewervelde dieren het gif van hun prooi weten te gebruiken om voor hun eigen verdediging in te zetten.

Literatuur

Hutchinson D. A., Mori A., Savitzky A.H, Burghardt G.M, Wu X., Meinwald J. & Schroeder F.C., 2007. Dietary sequestration of defensive steroids in nuchal glands of the Asian snake *Rhabdophis tigrinus*, PNAS

Zintuigen, in geuren en kleuren

Floor van Pelt

Padden, salamanders en kikkers nemen de wereld waar vanuit kikkerperspectief. Ze gebruiken hun zintuigen net wat anders dan mensen. Bovendien zien onze ogen en oren er ook anders uit. Maar hebben kikkers eigenlijk wel oren? En hoe weten kikkers waar zij naartoe moeten wanneer ze op zoek zijn naar een poel? Hebben ze een zesde waterzoekzintuig?

Horen: Voor sommigen lijkt het er naar als zouden kikkers niet kunnen horen. Ze hebben immers geen oren, zou je zeggen. Toch maken ze vooral 's nachts een hoop lawaai door te kwaken. Maar ook al hebben ze geen oorschelpen, trommelvliezen bezitten ze wel degelijk waardoor ze dus zonder problemen geluiden kunnen waarnemen. Bij Bruine Kikker (*Rana temporaria*) en groene kikkers (*Pelophylax* spp.) is het trommelvlies zelfs duidelijk te zien als een donkerbruine of groene ronde vlek achter het oog. Het gekwaak, dat de mannetjes produceren met hun kwaakblazen, is soms op een km afstand te horen. Vaak kwaken ze in koren om hun geluid te versterken en daarmee meer vrouwtjes naar zich toe te lokken.

Zien: De ogen zijn soms een goed kenmerk om verschillende kikkersoorten van elkaar te onderscheiden. Vooral de vorm van de pupil verschilt vaak van soort tot soort (fig. 2). Kikkerogen zitten niet in oogkassen, zoals bij mensen. Om voldoende rond zich heen te kunnen kijken, zitten spieren rond de ogen die de ogen, afzonderlijk van elkaar, van voor naar achter kunnen doen bewegen waardoor ze een heel groot gezichtsveld krijgen. Groene kikkers zijn zo gebouwd dat hun ogen naar boven zijn gericht. Ze liggen vaak diep in het water met enkel hun ogen en neus boven het water: een 'uitstekende' uitgangspositie om te jagen. Kikkers eten eigenlijk ook met hun ogen. Wanneer ze voedsel doorslikken, zakken de ogen namelijk omlaag en duwen ze het voedsel naar beneden.

Ruiken: Kikkers en padden ademen in twee bewegingen. Via de neusgaten wordt lucht naar de mondholte gezogen waarna de neusgaten dicht gaan. Vervolgens perst de kin de lucht naar de longen. Om uit te ademen worden de lichaamswanden zo gespannen dat de longen worden samengeperst en de lucht weer kan ontsnappen. In Australië werd een onderzoek uitgevoerd over kikkergeuren. Hierbij heeft men 130 kikkers besnuffeld en werden hun geuren beschreven. Klinkt een beetje onnozel, maar als je bedenkt dat kikkers vaak geuren gebruiken om te communiceren, wordt het misschien toch nog interessant. Kikkers zijn goed in het verspreiden van geuren. Wanneer ze gestrest zijn of anderen proberen te lokken, gebruiken ze verschillende luchtjes. Pak je een Knoflookpad op, dan zal deze zijn bek opendoen en een knoflookwalm verspreiden als afweermechanisme. Regen zorgt voor een stijging van het fosfaatgehalte in water. Hierdoor komt vaak algengroei op gang, het basisvoedsel voor kikkervisjes. Algen geven een bepaalde geur af en deze zouden bv. Bruine Kikkers aantrekken. Zo reizen kikkers meestal enkele honderden meters en soms zelfs een paar km om bij een poel te komen, aangetrokken door die algengeur.

Proeven: Kikkers en padden zijn niet kieskeurig als het op eten aankomt. Alles wat beweegt en niet te groot is, proberen ze te vangen. Ze zijn uitgerust met een lange, kleverige tong waar muggen, vliegen en spinnetjes aan blijven kleven. Wanneer ze grotere prooien pakken, nemen ze die direct in hun bek. Zelfs grote libellen worden in één hap naar binnen geschrokt. Misschien heb je er wel al eens over nagedacht: Hebben kikkers eigenlijk tanden?

Fig. 2. De Vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) heeft een verticale, spleetvormige pupil (foto boven), bij de Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) is die hartvormig (foto onder) (foto's H. Willocx)

Wel, die hebben ze wel degelijk! Ze zijn weliswaar heel klein en dienen niet om mee te kauwen, maar werken prima als extra hulpje om de prooi beter vast te kunnen grijpen.

Voelen: Kikkers zijn koudbloedige dieren. Ze zijn dus afhankelijk van de warmte uit hun omgeving om zich te kunnen opwarmen. Net daarom gaan ze afwisselend in de zon of in de schaduw zitten om hun temperatuur te regelen. Er zijn zelfs kikkers die helemaal kunnen bevriezen en dan geen enkel teken van leven meer vertonen. Hartslag, ademhaling en bloedcirculatie liggen volledig stil. Toch kunnen ze, waanneer ze weer ontdooid zijn, gewoon weer verder leven. Zodra er namelijk ijs op de huid komt, wordt de productie van glucose op gang gezet waardoor het suikergehalte geleidelijk begint te stijgen. De extreme glucoseconcentratie houdt het water uit de afbrekende cellen en voorkomt inkrimping. Het hoge niveau van de glucose verlaagt de bevroeringstemperatuur en zorgt dat slechts een klein gedeelte van de innerlijke lichaamsvloeistof in ijs verandert. De glucose voedt de cellen tevens zodat deze niet uitgeput raken. Wanneer de temperatuur stijgt, begint het lichaam weer bloed rond te pompen en gaat het glucosegehalte weer omlaag.

Slang in vogelkastje!

In een tuin te Rijkevorsel (provincie Antwerpen) beleefde een vogelliefhebber wellicht de schrik van zijn leven. De man dacht dat de jonge Koolmeesjes op uitvliegen stonden omdat de oudervogels nogal veel kabaal maakten. Wat bleek? Bij controle van het nestkastje zat er een slang in! (fig. 3). Op basis van de ingezonden foto kon de slang als een Korenslang (*Pantherophis guttatus*) worden gedetermineerd. De Korenslang is een ongevaarlijke en weinig agressieve soort. Het natuurlijk verspreidingsgebied van de Korenslang, tenminste van de nominaatvorm (*P. guttatus guttatus*), situeert zich in het zuidoosten van de Verenigde Staten, de kustvlakten van New Jersey tot Mississippi en het zuidoosten van Louisiana met een noordelijke uitloper door Centraal Tennessee tot het Nationaal Park Mammoth Cave in Kentucky. In het uiterste zuiden van Florida leeft een andere ondersoort, de Roze Rattenslang (*P. g. rosacea*) (Wright & Wright, 1985). Nog andere beschreven ondersoorten zijn *emoryi*, *intermountanus*, *slowonskii* en *meahllmorum*.

Fig. 3. Een Noord-Amerikaanse Korenslang (*Pantherophis guttatus*) in een vogelkastje te Rijkevorsel is wel geen alledaagse waarneming.

(foto Jef Geudens)

Korenslangen worden in ons land veel gehouden in terraria en door de jaren heen zijn er door inteelt en selectie al heel wat

kweekvarianten ontstaan. Maar in de natuurlijke populaties treedt er eveneens variatie in het kleurenpatroon op en worden er zelfs albino exemplaren gevonden. In het uiterste zuiden van hun areaal zijn veel dieren het hele jaar door actief maar in meer noordelijke regio's overwinteren ze vooral in holle bomen en tussen rottende boomwortelknollen en zelfs in kelders van huizen. De Korenslang is ovipaar en legt 12 tot 24 eieren. In hun natuurlijk

verspreidingsgebied voeden ze zich met insecten, vleermuizen, kleine zoogdieren en... jonge vogels.

Literatuur

Wright A.H. & Wright A.A., 1985. Handbook of Snakes of the United States and Canada. Comstock Publishing Associates, Cornell University Press, Ithaca & London, 1074 pp

Vogels als predators van amfibieën en reptielen: enkele getuigenissen...

'Mijn tuin is een ware pleisterplek voor Merels. Gisteren zag ik in mijn tuin een wijfje Merel een juveniele Gewone Pad doodpikken, wellicht als voedsel voor haar kroost. Na een gevecht met een mannetje Merel, waarbij vrouw Merel haar prooi even uit het oog verloor, verplaatste ze de kleine pad naar het veiligere struikgewas. De dag nadien moest een Alpenwatersalamander er aan geloven! Enkele jaren geleden kon ik bij mijn tuinvijvertje hetzelfde scenario meemaken. Toen werd een adulte Kleine Watersalamander het slachtoffer van een Merel'.

Stef Spruytte

'Twee jaar geleden zag ik in de Viroin een Merel die een jonge Gladde Slang van een wandelpad plukte, dood sloeg en ermee wegvloog. Tenminste, ik veronderstel dat het een Gladde slang betrof omdat ik een paar minuten voordien op het pad een jonge Gladde Slang had gevonden maar het kon ook een ander reptiel geweest. Hazelworm, Ringslang of misschien zelfs Adder?.'

Johan Buckens

'Op 14 april 2007 fotografeerde ik te Nismes (Viroinval) (fig.4) een Buizerd die een slang vasthield. Gelet op de lengte van de slang en de relatief lange staart is de kans zeer groot dat hier ging om een Ringslang'.

Johan De Meirsman

In de zomer van 2005 werd er boven het Vinne te Zoutleeuw een Witwangstern waargenomen met een kikkerlarve (vermoedelijk van een Meerkikker) in zijn bek en in het Groot Rietveld van Distrigaz in de Achterhaven van Zeebrugge zag Gunter de Smet hoe een volwassen Baardman met een volwassen Kleine Watersalamander naar het nest kwam. Best een stevige brok voor de kleine Baardmannetjes- en vrouwtjes!

Fig. 4. Dat reptielen op het menu staan van verschillende soorten roofvogels is bekend. Hier een Buizerd met een Ringslang als prooi (foto Johan De Meirsman)

Dat vogels bekend staan als predator van amfibieën is niet nieuw. Bezzel (1985) vermeldt

volgende vogelsoorten als predators van amfibieën (a) en/of reptielen (r): Roodkeelduiker (a), IJsduiker (a), Fuut (a), Roodhalsfuut (a), Roerdomp (a,r), Wouwaap (a), Kwak (a), Ralreiger (a), Koereiger (a, r), Kleine Zilverreiger (a, r), Grote Zilverreiger (a,r), Blauwe Reiger (a, r), Purperreiger (a, r), Zwarte Ooievaar (a,r), Ooievaar (a, r), Lepelaar (a), Heremietibis (a), Wespandief (a, r), Grijs Wouw (r), Zwarte Wouw (a,r), Lammergier (schildpadden), Aasgier (a,r), Slangenarend (r), Bruine Kiekendief (a,r), Balkansperwer (r), Buizerd (a), Schreeuwarend (a,r), Bastaardarend (a,r), Keizerarend (a,r), Steenarend (r), Havikarend (r), Kleine Torenavalk (r), Torenavalk (r), Roodpootvalk (a,r), Lannervalk (r), Sakervalk (r), Waterral (a), Waterhoen (larven van kikkers), Griel (a,r), Renvogel (a,r), Groenpootruiter (a), Lachstern (a,r), Kuifkoekoek (r), Kerkuil (a,r), Oehoe, (a,r), Steenuil (a,r), Bosuil (a), Oeraluil (a), Ransuil (a), IJsvogel (hoofdzakelijk kikkerlarven), Scharrelaar (r), Rode Rotslijster (r), Blauwe Rotslijster (r), Klapekster (a,r), Gaai (r), Zwarte Kraai (a,r) en Raaf (a,r).

Wel eigenaardig dat bijvoorbeeld Fazant en Merel niet werden opgenomen in deze lijst. Fazant staat bekend als 'de boeman' voor Hazelworm en volgens De Witte (1942, 1948) mag deze vogel beschouwd worden als de voornaamste oorzaak van de achteruitgang van Hazelwormpopulaties in België. Glutz von Blotzheim *et al.* (1973, 1988, 1993) vermelden Merel als omnivoor met een hele waslijst aan prooidieren waaronder ook salamanders, kikkers, hagedissen (o.a. Hazelworm) en zelfs slangen! Ook Beflijster is niet vies van amfibieën en reptielen. 'De Glutz' vermeldt Fazant wel als een belangrijke predator van amfibieën en reptielen. Zelfs Ringslangen en Adders staan op zijn menu. Baardmannetje daarentegen werd nog niet eerder vermeld in de literatuur als predator van amfibieën.

Literatuur

Bezzel E., 1985. Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Nonpasseriformes Aula-Verlag, Wiesbaden

Bezzel E., 1993. Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Passeres. Aula-Verlag, Wiesbaden

De Witte G.F., 1942. Fauna der Vertebraten van België. Amphibieën en Reptielen. Vermogen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Brussel

De Witte G.F., 1948. Faune de Belgique. Amphibies et Reptiles. Patrimoine du Musée royal d' Histoire naturelle de Belgique. Bruxelles

Glutz von Blotzheim N. & Bauer K.M., 1988. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 11/II. Passeriformes (2. Teil). Aula-Verlag, Wiesbaden

Glutz von Blotzheim N. & Bauer K.M., 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/I. Passeriformes (4. Teil). Aula Verlag, Wiesbaden

Glutz von Blotzheim N., Bauer K.M. & Bezzel E. , 1973. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 5. Galliformes und Gruiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main

Vernielingen van land- en waterbiotopen van Habitatrichtlijnsoorten en Rode Lijst-soorten in de vallei van de Itterbeek te Maaseik

De vallei van de Itterbeek te Maaseik is een uniek natuurgebied in Maaseik. Kleinschaligheid is hier troef: weilanden en akkers zijn afgezoomd met prachtige hagen en struwelen. Het gebied is ongeveer 800 ha groot, 78 ha wordt beheerd door Natuurpunt. Het is een belangrijk vogelgebied en is tevens het leefgebied van Alpenwatersalamander, Kamsalamander, Kleine Watersalamander, Gewone Pad, Bruine Kikker, Boomkikker, Bastaardkikker, Poelkikker en Levendbarende Hagedis. Boomkikker, Poelkikker en Kamsalamander zijn alle opgenomen op de bijlagen van de Habitatrichtlijn: Kamsalamander komt voor op bijlage II en IV, Boomkikker en Poelkikker staan enkel op bijlage IV. Dit ecologisch zeer waardevol gebied

werd door de Vlaamse Regering als Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijngebied aangeduid en geniet dus een Europese bescherming. De totale oppervlakte van het Habitatrichtlijngebied bedraagt ongeveer 970 ha.

De populatie Boomkikker neemt er de laatste jaren opvallend toe en wordt momenteel op 80 tot 100 dieren geschat. Deze groei is vooral het gevolg van het aanleggen van geschikte voortplantingsplaatsen (veedrinkpoelen) en braamstruwelen waarin de dieren kunnen zonnen en schuilen. De verbetering van de biotoop kwam in hoofdzaak tot stand op de percelen van Natuurpunt. Op sommige percelen die door landbouwers worden gebruikt (fig. 5), is de toestand minder rooskleurig. Op acht locaties werden overtredingen vastgesteld: afbranden en uitrukken van hagen, uitrukken en afzagen van bomen, alles zonder vergunning. Deze inbreuken werden uitgevoerd binnen de grenzen van het Habitat- en Vogelrichtlijngebied en overtreden o.a. het Koninklijk Besluit van 22 september 1980 betreffende de bescherming van inheemse diersoorten ('vernietiging van woon- en schuilplaatsen'), en art. 10 en 14 van het Natuurdecreet van 21 oktober 1997. Tegen elk van deze inbreuken werd PV opgesteld en Natuurpunt zal zich in deze zaak burgerlijke partij stellen.

Fig. 5. Vernieling van kleine landschapselementen in de vallei van de Itterbeek te Maaseik. Hier werd drastisch ingegrepen in de landbiotoop van Kamsalamander, Boomkikker en Levendbarende Hagedis.

(foto's Peter Engelen)

Onechte Karetschildpad verpulvert wereldrecord diepzeeduiken

In de Middellandse Zee heeft een gemerkte zeeschildpad het wereldrecord diepzeeduiken verpulverd. De Onechte Karetschildpad (*Caretta caretta*) hield haar adem maar liefst 10 uur en 14 minuten in, waarmee het vorige record 'langduiken', op naam van een soortgenoot, werd verpulverd. Andere gewervelde zeedieren moeten het met veel minder doen: haar dichtste belager, een zeeslang, haalt 'nauwelijks' 3,5 uur terwijl zeezoogdieren nooit langer dan 85 minuten aan één stuk onder water werden vastgesteld. Het jarenlang opvolgen van het trekgedrag van de zeeschildpadden leerde ook dat ze heel erg trouw zijn in de keuze van hun foerageer- en overwinteringsgebieden.

Literatuur

Broderick A., Coyne M., Fuller W., Glenn F. & Godley B., 2007. Fidelity and overwintering of sea turtles. Proceedings of the Royal Society 274 (1617): 1533-1538

Een populatie Rugstreepadden te Landen

Griet Nijs

In juni 2006 werden door Robin Guelinckx voor het eerst larven, juvenielen en adulte Rugstreepadden (*Epidalea calamita*) waargenomen in een infiltratiebekken langs een beekvallei te Landen. Dit jaar werden er regelmatig roepende mannetjes vastgesteld. Het infiltratiebekken, voorzien voor de opvang van overtollig hemelwater uit een nieuwe woonwijk, vormen door de zandige grond en het lage waterpeil (ca. 15 cm) een ideaal habitat voor deze amfibieën. Ondertussen werden een zevental roepende individuen gehoord. Dat er ook voortplanting plaatsvindt, wees de aanwezigheid van een flink aantal larven en enkele eiersnoeren uit.

Deze 'plotse' verschijning van Rugstreepad in Landen is echter niet verrassend. Historische waarnemingen duiden immers op een populatie in de nabijheid van het industrieterrein Sinte-Gitter, niet erg ver van de recente vindplaats. Mogelijk is er dus steeds een relictpopulatie aanwezig gebleven in de buurt.

Natuurpunt kern Landen zet zich samen met Hyla in voor het behoud van deze habitatrichtlijnsoort in hun werkingsgebied. Een deel van het infiltratiebekken en het omliggende land staat momenteel op de bestemmingsplannen ingekleurd als recreatiezone/bosgebied. Indien deze plannen ook zouden worden uitgevoerd, zou dit nefast kunnen zijn voor de toekomst van de Rugstreepad in Landen. Het gemeentebestuur van Landen is intussen op de hoogte gebracht van dit probleem en is bereid op een positieve manier bij te dragen tot een duurzaam behoud van de soort op haar grondgebied. Een terreinbezoek met de plaatselijk betrokken actoren zal uitwijzen welke maatregelen

Fig. 6. Rugstreepad (*Epidalea calamita*), eiersnoer en voortplantingsbiotoop te Landen (foto's Jan Van Der Voort en Griet Nijs)

genomen kunnen/moeten worden om deze - zeker voor Vlaams-Brabant - zeldzame soort te behoeden voor een leven in de catacomben van de stad.

20 jaar Hyla werking in de kijker !

Bart Hellemans

Het eerste verslag van de werkgroep Hyla gaat terug tot 25 november 1986 maar het logo en de eigenlijke start dateren van 1987. Het logo, ontworpen door Rudy Willockx, gaf meteen de twee meest bedreigde dieren van onze inheemse herpetofauna weer: Adder en Boomkikker. Vanaf dat jaar werden alle paddenoverzetters op de hoogte gehouden van elkaars actie en kregen ze de resultaten per brief toegestuurd. Aanvankelijk ging het slechts om 13 plaatsen, momenteel is deze succesvolle actie uitgebreid tot meer dan 150 plaatsen. De brief heeft ook plaatsgemaakt voor een eigen website waarop de resultaten van heel Vlaanderen door alle coördinatoren kunnen worden ingevoerd in een heus paddenportaal en door iedereen kunnen worden geraadpleegd.

Op 4 april 1987 hield Hyla in Overpelt een bescheiden infodag met voordrachten die de omschrijving 'postersessie' meedroegen. Deze informatieve dagen bleken de aanzet tot een heuse reeks herpetologische studiedagen. Een traditie die nog steeds standhoudt. Niet alleen de zelfklever met het Hyla-logo werd geboren in 1987, maar ook een eerste brochure over veedrinkpoelen kreeg gestalte. En vanaf dan ging het snel. Hyla ontwierp tentoonstellingspanelen om het grote publiek beter te informeren, er kwamen folders als middenkatern in het tijdschrift van 'De Wielewaal', en leden van de werkgroep schreven diverse artikels over de amfibieën en reptielen van Vlaanderen. Vooral 'het folderteam' liet zich in die beginjaren niet onbetuigd. 'Onbekend, onbemind', 'Paddenoverzet', 'Veedrinkpoelen', 'SOS Adder', ...

In 1989 werden op ambachtelijke wijze de eerste verkeersborden met een pad gemaakt. Verzamelaars hebben deze handgeschilderde driehoeken veelvuldig ontvreemd. Een echte Willockx is dezer dagen dan ook onbetaalbaar geworden. Een zelfklever in de vorm van een gevarendriehoek moest soelaas brengen voor de ontelbare aanvragen. 1989 was ook het jaar waarin een poster over onze inheemse slangen werd gemaakt. De Koning Boudewijnstichting stond in voor de bekostiging. Dat waren nog eens tijden! Ondertussen kreeg Hyla meer en meer persbelangstelling. Vooral de paddenoverzetacties sloegen aan. Een oproep aan iedereen die gegevens had over reptielen en amfibieën, gaf de aanzet tot een heuse Hyla-databank. Gegevens stroomden binnen en een publicatie van een eerste atlas kondigde zich aan. Sindsdien is Hyla niet weg te denken als er studiedagen worden gehouden. Onze standen en info gaan zelfs mee naar Nederland waar de vereniging Warn (nu Ravon) vragende partij is voor uitwisseling van artikels of voordrachten.

In 1990 wordt aan De Post voorzichtig gevraagd om zegels uit te geven met onze herpetofauna. In 2000 zullen deze er eindelijk komen, onder invloed van WWF. De bijhorende tentoonstelling in het postmuseum in Brussel wordt door Hyla in elkaar gestoken. Hyla was nooit ongevoelig voor het lot van reptielen in het buitenland en steunt in 1991 een actie voor het behoud van de eilegplaatsen van de Leder- en Dwergzeeschildpad in Costa Rica. Niet alleen André Van Hecke maar ook Frank Valckenborgh trok zich het lot van uitheemse soorten aan. In Madagaskar werden de Doosschildpadden door Hyla-giften geholpen. Hyla ging en gaat ook vaak op stap met leken en natuurliefhebbers om meer

aandacht voor onze herpetofauna te vragen. Respect is hierbij de gedragscode en menigeen kan zich nog wel een uitstap voor de geest halen.

In 1994 werd de eerste herpetologische studiedag gehouden met ontzettend veel volk. Het startsein voor een tweejaarlijkse studiedag was gegeven. Dankzij steun van Likona en Ankona zijn die studiedagen nu nog steeds een succes. De manuren van bepaalde Hylieten willen we hier niet op papier zetten waarbij ze ontelbare keren uitleg gaven over onze herpetofauna in kroezelige caféruimten of dito parochiezalen in pittoreske dorpjes.

In 1996 was de verspreidingsatlas er: een meesterwerk en een bekroning voor de goede samenwerking tussen Hyla en alle mensen die ons met gegevens hadden gevoed. Katja Claus en Dirk Bauwens mogen terecht trots zijn op het boek der boeken in de Lage Landen over herpetofauna. Hyla heeft daarna nog brochures zoals een zetje voor een overzetje uitgegeven en amfibieën werken voor meer duurzaamheid. En zo ging het maar door, actie na actie, folder na folder, studiedag na studiedag, een eigen T-shirt, honderden voordrachten in heel Vlaanderen en Nederland, adviesverlening bij tal van projecten, gegevensaanvragen bij de opmaak van milieu-effectenrapporten, natuurinrichtingsplannen, het NARA, ... te veel om op te noemen.

Toch nog twee acties die we er willen uitlichten: de toffe determinatiegids van Rudy Willock (2004) '*Herken paddemanders en slangedissen: daar kikker je van op!*' en de wetenschappelijke uitgave over de groene kikker van Robert Jooris '*Phelophylax: de groene wachters aan de waterkant*' (2002). En de zoekkaarten (gesponsord door Aqaufin), of '*Gewriemel zonder piemel*', een laagdrempelig project waarbij we iedereen willen aansporen om eens een deftige blik in zijn eigen tuinvijvertje te werpen. Ben ik de kinderbrochure en de zwartwit tekeningen van onze amfibieën eigenlijk niet vergeten? Of de opnieuw gemaakte tentoonstelling en de digitale Hylaflietsen, een succes met bijna 800 abonnees? Of de wervelende site, of... Hyla geeft het woord dynamisch alleszins een betekenis. Meer weten over Hyla? www.hylawerkgroep.be

Hyla weekend 2007

Het Hyla weekend 2007 gaat door van zaterdag 11 tot en met woensdag 14 augustus in het Rheingau-Taunus gebergte (deelstaat Hessen) en de Nahe regio (deelstaat Rheinland-Pfalz). Deze Rhein en Nahe gebieden zijn de meest westelijke en noordelijke arealen van soorten uit Centraal-Europa als Dobbelsteenslang en Groene Pad maar ook soorten met een meer zuidelijk areaal als de Esculaapslang komen er voor. De regio is relatief soortenrijk met o.a. Vuursalamander, Alpenwatersalamander, Kamsalamander, Vinpootsalamander, Kleine Watersalamander, Vroedmeesterpad Geelbuikvuurpad, Knoflookpad, Gewone Pad, Bruine Kikker, Bastaardkikker, Europese Moerasschildpad (zeer lokaal), Zandhagedis, Westelijke Smaragdhagedis, Levendbarende Hagedis, Muurhagedis, Hazelworm, Gladde Slang, Ringslang en de eerder vermelde doelsoorten.

We logeren op de camping Brückenschänke, Auweg 2-4, D-65347 Eltville, Hattenheim am Rhein (tel. & Fax: 0049 (0)67232827; www.e-philipp.com). Deze camping situeert zich aan de rechteroever van de Rhein. Hattenheim is het best te bereiken via de autoweg richting Keulen (via E314 over Maastricht of via E40 over Luik). In Kempen (Autobahn Kreuz) de E31 nemen tot Rheinböllen, vervolgens E42 richting Mainz, aan Dreieck Mainz richting Wiesbaden, over de Rhein tot Schiersteinel Kreuz en vervolgens richting Walluf - Eltville - Eltville/Hattenheim (42). De afstand Brussel - Eltville/Hattenheim bedraagt ongeveer 400 km. Op de camping is een restaurant-café aanwezig.

Inschrijven is verplicht (robert.jooris@skynet.be). Doe dit zo gauw mogelijk met vermelding van het aantal personen, naam, adres, telefoonnummer, aantal tenten en auto's. Graag ook vermelden of je over eigen vervoer beschikt.

lets meer over de doelsoorten Esculaapslang en Dobbelsteenslang.

Deze twee soorten bereiken in de Rheingau-Taunus en de rivieren Lahn en Nahe de limietregio van hun verspreidingsgebied. Het is dus de meest nabijgelegen regio waar deze twee soorten kunnen worden waargenomen. Vandaar dat we voor het verlengd Hyla-weekend (5 dagen) 2007 voor die regio gekozen hebben. De hoger vermelde soortenlijst is zeker niet mis en afhankelijk van het weer, de geestdrift en het geluk van de deelnemers kunnen we er ook nog andere soorten als Groene Pad en Smaragdhagedis vinden.

Wat de Dobbelsteeslang betreft: de soort kwam vroeger voor in de benedenloop van de Lahn tussen Bad Ems en de monding van de rivier in de Rhein (Lahnstein). Door de aanleg van enkele stuwen is echter de dynamiek van de stroom sterk veranderd en zijn de meeste populaties verdwenen. Momenteel rest er nog één populatie waarvan de grootte op zo een 150 dieren wordt geschat. Het kerngebied situeert zich stroomafwaarts van een oude dam die echter zal hersteld worden. Langs de rivier Nahe leven er vier van elkaar geïsoleerde populaties op 17 km oeverlengte tussen Bad Kreuznach en Boos.

De Esculaapslang komt in Rheingau-Taunus voor op een gebied van ongeveer 200 km². Haar leefgebied omvat bosranden (loof- en gemengd bos), droge ruderales biotopen, extensieve wijngaarden, enz. Tijdens een voorbereidend bezoek aan de regio werden enkel meer precieze locaties gevonden ten zuidoosten van Schlangenbad en in de omgeving van Frauenstein.

Redactie FLITS nummer 2007/2:

Eindredactie: Robert Jooris en Dominique Verbelen

Redactiemedewerkers: Peter Engelen, Bart Hellemans, Griet Nijs, Jeroen Speybroeck, Floor van Pelt

Werkgroep Hyla

Voorzitter:

Bart Hellemans, Otterdreef 7
2980 Halle Zoersel.
Tel. 03/384.33.56
Gsm : 0473/29.21.63
email: bart.hellemans@skynet.be

Secretaris:

Robert Jooris, Gemoedsveld 3
9230 Wetteren
tel. 09 369 42 28
e-mail
hyla@natuurpunt.be
robert.jooris@natuurpunt.be

Penningmeester:

Jan Van Der Voort, A.Wolfsstraat 24/1
2900 Schoten
tel. 03 658 38 79
e-mail:
jan.vandervoort@hylawerkgroep.be

Webmaster:

Gijs Damen, Dorpsstraat 2/2,
3971 Heppen
tel. 011 391 839
www.hylawerkgroep.be

rekeningnr. HYL: 748-0162358-83

Provinciaal verantwoordelijken:

- Antwerpen : Jan Van der Voort
- Oost-Vlaanderen : Robert Jooris
e-mail: robert.jooris@skynet.be
- West-Vlaanderen: Stefaan Parreyn,
Kruisekestraat 346, 8940 Wervik
gsm 0477 33 58 64
e-mail: stefaan.parreyn@telenet.be
- Vlaams Brabant : Mark Lehouck,
Rotselaarsesteenweg 99, 3018 Leuven
tel. 016 44 49 36
e-mail: mark.lehouck@pandora.be
- Limburg : Peter Engelen, 1 Meilaan 13
3650 Dilsen-Stokkem
tel. 089 75 66 09
e-mail: peter.engelen@euphonymet.be

Leden van Natuurpunt vzw kunnen zich laten opnemen in het adressenbestand van Hyla.

Wat is Hyla?

Hyla is de herpetologische werkgroep van de Natuurpunt Studie vzw. Hyla tracht de belangstelling en de inzet van een groter publiek te bekomen door het geven van lezingen, organiseren van herpetologische excursies, publiceren van brochures en verspreiden van posters. Verder is Hyla bezig met tal van herpetologische studies o.a. studie van de Gladde slang in Kalmthout, poeleninventarisatie in Vlaanderen en de bestudering van het groene kikkercomplex. Ook op het vlak van bescherming van onze inheemse herpetofauna is Hyla zeer actief. Jaarlijks worden tienduizenden amfibieën veilig de weg overgezet, die de tocht naar hun paaiplaatsen kruist. Met de aanleg van poelen creëert Hyla zowel in reservaten als in landbouwgebied nieuwe biotopen voor kikkers en salamanders.

